

De euro heeft een politieke unie nodig

Economen hebben een slechte naam als het om voorspellen gaat. Soms echter is de economische voorspelkracht van de theorie dusdanig goed dat ook voor buitenstaanders het nut van voorspellingen door economen en hun economische theorie duidelijk zou moeten zijn. Met de zogenoemde Theorie van de optimale valutagebieden is dat het geval. De beleidsmaatregelen die de euro omgeven hebben helaas weinig te maken met deze theorie. De pessimisten onder de economen hebben daarom vaak gewezen op de onvermijdelijke eurocrisis die zich eens zou aandienen. Zij hebben gelijk gekregen.

Al sinds de ondertekening van het Verdrag van Maastricht wijzen economen op de inconsistenties binnen dat verdrag; de criteria waaraan landen moeten voldoen om de euro in te mogen voeren hebben weinig te maken met de economische fundamenten waarop de invoering van de euro zou moeten rusten. Bij de Maastrichtse criteria gaat het vooral om discipline met betrekking tot het begrotingsbeleid, de omvang van de staatsschuld, de hoogte van de (lange) rente, de inflatie en dergelijke. Bij de huidige spanningen binnen het eurogebied – denk aan Griekenland en Portugal – passeren al deze criteria opnieuw de revue. De stelling onder de beleidsmakers is veelal dat men in Zuid-Europa de broekriem moet aanhalen om de euro niet in gevaar te brengen. Een en ander is onder meer geregeld in het Groei- en Stabiliteitspact, tegenwoordig aangevuld met het Europese stabiliteitsmechanisme dat strikt genomen in werking is vanaf 2013.

Eigenlijk is een diversiteit aan verschillende valuta met daaraan verbonden wisselkoersen een prachtig instrument: met één penningstreek kan jarenlange scheefgroei in de concurrentieverhoudingen tussen landen rechtgezet worden. Deze scheefgroei kan ontstaan door al te optimistische loongroei in het ene land ten opzichte van het andere land, waardoor een land zich uit de markt prijst, of simpelweg doordat landen onderling te zeer van elkaar verschillen, waardoor een regelmatige wisselkoersaanpassing noodzakelijk is om het evenwicht weer te herstellen. Er kleven natuurlijk ook nadelen aan verschillende munten, zoals speculatieve kapitaalbewegingen die een munt in een onwenselijke richting kunnen duwen. Vandaar dat, afgezien van enkele dissidente geluiden, de consensus onder economen is dat de euro per saldo de welvaart gunstig beïnvloedt.

Het opgeven van zo'n mooi beleidsinstrument moet dus gecompenseerd worden. Deze compensatie kan eruit bestaan dat landen heel flexibel reageren met loon- en prijsveranderingen. Als blijkt dat men te duur is geworden, dan moeten de lonen omlaag waardoor de concurrentieverhoudingen tussen landen hersteld worden. In de Europese praktijk met sterke vakbonden werkt dit niet altijd goed. Is men eenmaal te duur dan neemt de vraag naar producten

af en ontstaat er werkloosheid. Als de lonen zich niet aanpassen, kan er werkloosheid ontstaan, maar de werklozen zouden in een ander land werk kunnen vinden, mits migratie makkelijk zou zijn. In theorie kan een EU-ingezetene binnen de EU verhuizen om elders een baan te zoeken. De dagelijkse praktijk is helaas weerbarstig. Denk aan nationale verschillen in pensioensystemen, belastingstelsels, ziektekostenregelingen en zo meer, waardoor een EU-migrant op zijn minst deskundige en kostbare hulp moet inroepen om een verhuizing naar een ander land in goede banen te leiden. Bovendien staat het migratiebeleid als zodanig tegenwoordig ook nogal onder druk. Poolse gastwerknemers worden niet door iedere politieke partij omarmd. Per saldo lijkt het migratiekanaal geen goede compensatie te bieden voor het verlies van het wisselkoersinstrument. De problemen worden op dit moment nog eens extra vergroot doordat veel landen in Europa met het oog op het Groei- en Stabiliteitspact de overheidsbestedingen drastisch aan het verlagen zijn om aan de criteria te voldoen. De onderbesteding die hiervan het gevolg is, laat de werkloosheid wellicht meer oplopen dan zonder de euro noodzakelijk is, waardoor de noodzaak van meer flexibele migratie toeneemt.

In het licht van deze problemen is er een laatste redmiddel om spanningen ten aanzien van de euro weg te nemen, eveneens gebaseerd op de theorie van de optimale valutagebieden: een politieke unie. Als alle compenserende bewegingen in prijzen, lonen of migratie uitblijven, moeten we accepteren dat landen die met economische tegenspoed te maken hebben gecompenseerd worden door landen waar het beter gaat. Er dienen dan inkomenstransfers plaats te vinden tussen bijvoorbeeld Duitsland en Griekenland. De Duitse belastingbetaler draagt zo bij aan de werkloosheidsuitkeringen in Griekenland. Men kan hier een vergelijking maken met de Verenigde Staten. De federale staat kan centraal geïnde belastinginkomsten tussen de staten herverdelen. Op deze wijze kan de valutaspanning uit het systeem worden weggenomen. Wat is de moraal van het verhaal? De optimisten ten tijde van de invoering van de euro wezen op de toekomstige convergentie tussen landen. Deze zou vanzelf optreden nadat de euro was ingevoerd. Dit is niet gebeurd. Het gevolg is dat momenteel een politieke unie onvermijdelijk lijkt. Wil men de euro op langere termijn levensvatbaar maken, dan is een politieke unie onontkoombaar.

STEVEN BRAKMAN
Hoogleraar aan de Rijks-
universiteit Groningen

SOPHIE IN 'T VELD
Europarlementariër D66

...Eens, maar voor een slagvaardige politieke unie is meer onderling vertrouwen nodig.

“Wil men de euro op langere termijn levensvatbaar maken, dan is een politieke unie onontkoombaar”, is de conclusie van Steven Brakman. Voor de discussie zou het aardig zijn als ik een tegenovergestelde stelling zou plegen, maar ik ben het volkomen eens met zijn conclusie.

Een muntunie zonder politieke unie is stuurloos en zwak. De Europese munt wordt op dit moment zwaar op de proef gesteld. Europa heeft veel vergaande maatregelen genomen om de landen binnen de eurozone overeind te houden, Griekenland, Ierland en Portugal doen hun huiswerk en voeren braaf de opdrachten van IMF en de Europese Unie uit. Maar ondanks alle inspanningen blijven de ratings laag, en de zorg over de euro groot. Want in tegenstelling tot wat veel politici beweren, testen de markten niet in eerste instantie de schuldenlast van Griekenland of het begrotingstekort van Portugal, maar ze testen ook en vooral de daadkracht en politieke wil van Europa. Kan en wil Europa doen wat nodig is om de gemeenschappelijke munt te beheren?

Ook het thuisland van de dollar kent zijn problemen. Californië, de achtste economie van de wereld, verkeert al een aantal jaren op het randje van een bankroet. De schulden en tekorten van de federale regering van de Verenigde Staten zijn tot recordhoogte opgelopen. Deze problemen hebben zeker een prijs, net als in Europa, getuige ook de waarschuwing van Standard & Poor's over de credit rating van de Verenigde Staten. Maar niemand twijfelt aan de soliditeit of het voortbestaan van de dollar. Niemand stelt voor om een noordelijke en zuidelijke dollarzone te creëren, of om Californië uit de dollarzone te zetten.

Professor Brakman wijst terecht op de grote economische verschillen tussen de landen van de eurozone, en het wegvallen van de monetaire hevel om die verschillen te compenseren. Arbeidsmobiliteit en het looninstrument zijn in Europa inderdaad beperkter dan in de Verenigde Staten. Tegelijkertijd is ook de Verenigde Staten geen homogene economische zone, en zit ook daar een grens aan de arbeidsmobiliteit.

De vraag die Europa op dit moment moet beantwoorden is: kan de wereld vertrouwen hebben in Europa als politieke entiteit? Zullen de Europeanen nu eindelijk de verantwoordelijkheid en *ownership* nemen voor hun munt?

De signalen zijn gemengd. Aan de ene kant hebben nationale politici in hun uitlatingen tot nu toe geen enkele verantwoordelijkheid genomen voor de gezamenlijke munt. De meeste nationale politici misbruiken de eurozone-crisis vooral om te grossieren in karikaturen over andere landen en het opzweepen van ressentiment.

Daarnaast werd de respons op de eurozone-crisis gekenmerkt door dralen, gekissebis en besluiteloosheid.

Aan de andere kant moeten we terugkijkend vaststellen dat Europa, weliswaar met frisse tegenzin, toch veel stappen in de juiste richting heeft gezet. De landen in nood kregen financiële steun, in ruil voor strakke hervormingen. Er wordt strakker toegezien op de naleving van het Stabiliteitspact, vooral door jaarlijks in een vroeg stadium van de begrotingscyclus de nationale economische plannen door te rekenen in het zogeheten Europees Semester. Er is in principe consensus over de noodzaak van een daadwerkelijk Europees economisch beleid op basis van gezamenlijke doelen.

Zoals wel vaker in Europa, is er weinig mis met de plannen, maar zit de valkuil in het ingebakken gebrek aan besluitvaardigheid. In een klimaat van groeiende Eurosceptis en onderling wantrouwen, houden de lidstaten vast aan hun veto's. Maar veto's geven schijnveiligheid. De eurozone wordt door veto's verlamd, en is niet in staat adequaat en snel te reageren op de ontwikkelingen. De verkiezingsoverwinning van de Ware Finnen-partij, grotendeels gebaseerd op de belofte het veto uit te spreken tegen het Europese noodfonds, kan zo nog verstrekkende gevolgen hebben voor de eurozone als geheel.

Het systeem waarbij de lidstaten over elkaar oordelen volgens de methode 'Slager keurt het eigen vlees' heeft het Stabiliteitspact in de afgelopen tien jaar ineffectief gemaakt. Er wordt gesproken over steeds strengere sancties, maar die sancties zijn zinloos als ze nooit kunnen worden opgelegd, aangezien er stilzwijgend is afgesproken dat de lidstaten niet bij elkaar interveniëren. Het Europees Parlement pleit dan ook voor meer automatische sancties, op te leggen door de Commissie.

De euro heeft de turbulentie tot nu toe verbazend goed doorstaan. Maar Europa moet de wereld laten zien dat er een stevige bestuurlijke onderbouw onder de euro zit. De opkomst van nationalistische en anti-Europese populistische partijen voorspelt niet veel goeds voor de stabiliteit van onze munt.

Om het voortbestaan en de stabiliteit van de euro's in onze portemonnee te garanderen moet er veel gebeuren. Begrotingsdiscipline, onderlinge solidariteit en transfers tussen lidstaten, daadwerkelijk gezamenlijk economisch beleid en ook arbeidsmarktbeleid, meer lijn in pensioenen, loonontwikkeling en productiviteit, versterken van de interne markt en Europese concurrentiekracht, en ga zo maar door. Maar de enige echte randvoorwaarde voor een functionerende muntunie is een politieke unie. Onze grootste uitdaging de komende jaren is dan ook om te werken aan onderling vertrouwen.